

LĪVIJA DŪMIŅA

ARTŪRA
SKRASTIŅA
SPOGULIJA

ZVAIGZNE

821.174-94
Dv 503

VALSTS
KULTŪRKAPITĀLA FONDS

Grāmata izdota ar Valsts kultūrkapitāla fonda atbalstu

Māksliniece **Ilze Vītoļiņa**

Grāmatā izmantoti fotoattēli un diapozitīvi no A. Skrastiņa personiskā arhīva un fotoattēls no J. Streiča personiskā arhīva (318. lpp. augšā).

Fotogrāfi: K. Braķis – 316., 317. lpp. (augšā); J. Deinats – 314. lpp.; M. Grauds – 146., 147. lpp.; A. Ieviņš – 317. lpp. (apakšā); K. Kalns – 313. lpp.; J. Kmins – 149. lpp.; O. Kotovičs – 315. lpp.; M. Ločmelis – 312. lpp. (apakšā); M. Milbrets – 318. lpp. (apakšā); V. Sevastjanovs (*Rock Films*) – 311. lpp.; L. Šalna – 312. lpp. (augšā); U. Taal-Medvide – 150. lpp.

Krāsainajā ielikumā: J. Deinats – 1., 2., 3. (apakšā), 4., 12., 14. (augšā), 15. (apakšā), 18. (augšā), 19., 20., 21., 27. (apakšā), 31., 32. lpp.; D. Geidmane – 8. (augšā), 14. lpp. (apakšā); G. Janaitis – 7., 8. (apakšā), 11., 18. (apakšā), 24., 25., 29. lpp.; M. Lapiņš – 23. lpp.; M. Vilkārsis – 13., 15. (augšā), 27. lpp. (augšā); O. Zernovs – 17. lpp.; autorei ekrānuzņēmums no izrādes "Brāji Karamazovi" (3. lpp. augšā); Ilzes Vītoļiņas kostīmu skices Dailes teātra izrādēm "Īsa pamācība mīlēšanā" (5. lpp.), "Gaisa grābekļi" (6. lpp.), "Finita la comedia!" (9. lpp.), "Lodes pār Brodveju" (10. lpp.), "Vakariņas ar Elvisu" (16. lpp.), "Amadejs" (22. lpp.), "Spilvencilvēks" (26. lpp.), "Romeo un Džuljeta" (28. lpp.), "Oņegins" (30. lpp.).

Līvija Dūmiņa ARTŪRA SKRASTIŅA SPOGULIJA

Apgāda vadītāja **Vija Kilbloka**
Projekta vadītāja **Bārbala Simsons**
Redaktors **Aldis Vēvers**
Korektore **Zinta Stikute, Elīna Vēja**
Mākslinieciskais redaktors **Eduards Groševs**
Maketētāja **Irēna Kivliņa**

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,
Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-4087-E.

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs.

Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums.

Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikumam 148. pantā.

© Līvija Dūmiņa, 2020

© Ilze Vītoļiņa, 2020

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums, Apgāds Zvaigzne ABC, 2020
ISBN 978-9934-0-9074-5

Mazliet par autori Līviju Dūmiņu un viņas grāmatas varoni Artūru Skrastiņu

Divdesmit piecus gadus gandrīz ik vakaru stāvēt skatītāju priekšā, likt viņiem raudāt, smieties un domāt, vienlaikus saglabāt skaidru prātu un vēlmi to darīt atkal un atkal, piešķirot jēgu savai dzīvei un savai profesijai starp daudzām citām...

Divdesmit piecus gadus gandrīz ik vakaru sēdēt skatītāju vidū un skatīties izrādes, kuras liek raudāt, smieties un domāt, vienlaikus saglabāt skaidru prātu un vēlmi to darīt atkal un atkal, redzēto ietērpjot vārdos, padarot to pieejamu citiem un piešķirot jēgu savai dzīvei un profesijai starp daudzām citām...

Formulējumu teātra praktiķa – šajā gadījumā aktiera – un teātra teorētiķa – šajā gadījumā kritiķa – darbībai netrūkst, un arī viņu sastapšanās formas ir dažādas. Mūsdienās tas aizvien retāk notiek grāmatas formātā, apzinoties, cik gaistošs ir aktiera darbs, un tomēr – tas ir noticis.

Dailes teātra 100 gadu jubileja 2020. gadā un teātra vadošajam aktierim Artūram Skrastiņam veltīta grāmata ir gan apstākļu sakritība, gan apzināts solis, pabeidzot vairāku gadu garumā tapušu darbu.

Artūrs Skrastiņš ir radoša nemiera gars, kuram tik ļoti pietāv nevietā novalkātais zvaigznes tituls, un tikai viņš pats zina, cik viegli ir uzlēkt pie jebkuras mākslas debesīm un cik grūti ir tur atrasties pastāvīgi. Te ar talantu vien ir par maz – nepieciešams darbs, veiksmē, prasme tikt pāri zaudējumiem, neapmaldīties skatītāju un kritiķu mīlestībā un daudz kas cits.

Latvijā monogrāfiju žanru teātra mākslas izpētē pēc Lilijas Dzenes aiziešanas mūžībā turpinājuši tikai pāris cilvēku, atdodot vienu no profesionālās teātra kritikas, zinātnes un vēstures jomām žurnālistu rokās. No pieredzes zinu, ka uzrakstīt monogrāfiju par aktieri ir krietni vien sarežģītāk nekā rakstīt par režisoru, jo aktiera darba

analīze ir kritikas aspekts, kurš sava ātri zūdošā un mainīgā rakstura dēļ grūti pakļaujas aprakstam.

Līvija Dūmiņa ir studējusi teātra kritiku pie profesores Silvijas Radzobes nākamajā viņas veidotajā kursā pēc t. s. pirmā kritiķu kursa un pēc tā beigšanas aktīvi darbojusies profesijā, tādējādi sekojot līdzī Artūra Skrastiņa daiļradei jau no 1997. gada – arī tad, kad grāmata vēl nebija iecerēta.

Grāmata ir gan skrupuloza lomu analīze, aplūkojot teju visus Artūra Skrastiņa sniegtus, gan – un tā ir grāmatas lielākā vērtība! – spilgts mākslinieka personības portrets. Rets ir brīdis, kurā autore savas grāmatas varoni konfrontē ar pretēju viedokli, bet, “zaudējot” objektivitāti, tiek iegūts kaut kas ļoti būtisks – augsta uzticēšanās pakāpe un subjektīvas atklāsmes, kas gudram lasītājam ļauj pašam izdarīt interesantus secinājumus. Liela uzmanība pievērsta aktiera bērnībai un jaunībai, kā arī sociālās sistēmas maiņai, kurai ir būtiska ietekme uz visu 70. gadu vidū dzimušās un valsts neatkarību sagaidījušās paaudzes pasaules uztveri. Grāmatas struktūra ļauj aktierim spoguļoties savā pagātnē, savā pieredzē un atspoguļoties sev nozīmīgos cilvēkos – spoguļa efekts piedāvā vienlaikus objektīvu attēlu un subjektīvu redzesleņķi.

Grāmatu veidojot, autore tikusies ar visiem nozīmīgākajiem Artūra Skrastiņa režisoriem – ar Dailes teātra mākslinieciskajiem vadītājiem Kārli Auškāpu, Mihailu Gruzdovu, Dž. Dž. Džilindžeru, kā arī Pēteri Krilovu, Janu Villemu van den Bosu, Aleksandru Morfovu un citiem, tāpat būtiskus atzinumus par aktiera profesiju ļauj izdarīt Skrastiņa paša un kolēģu stāstītais. No profesionālā viedokļa ārkārtīgi precīzi izdevies sabalansēt to, ko Artūrs Skrastiņš teātrī atveido, ar to, kā viņš strādā pie lomas tās tapšanas periodā, to, kā viņš dzīvo uz skatuves, un to, ko viņš domā pēc tam, kad loma nospēlēta.

Ir padarīts ne tikai kvalitatīvs, bet arī kvantitatīvi apjomīgs darbs, piedāvājot Artūra Skrastiņa talanta cienītājiem un Dailes teātra plašajai auditorijai aizraujošu lasāmvielu teātra simtgadē.

leva Struka, *Dr. art*

I E U A D A M

Teātri es redzu kā lielu spoguļi – spoguļu spoguļi ar bezgalības perspektīvu. Ideālā gadījumā tajā ieraugām savu atspulgu vai vismaz kādu daļu no tā, no sava laika un gara.

Aktieri spoguļojas publikā, režisori – aktieros, publika – iestudējumos. Spoguļa un gaismas spēles, attēla iespējamās konstrukcijas un variācijas pārrada acīmredzamo un ietiecas neticamajā, noslēpumainajā. Fizika un metafizika ir blakus. Ne vien “milzu teātris šī pasaule,/Un visi ļaudis tanī aktieri”¹, kā reiz rakstījis renesanses ģēnijs Šekspīrs, bet arī spoguļis. Ikviens, tajā veroties, kļūst par kritiķi.

Spoguļi, attēlu atstarojošas virsmas ir visapkārt. Arī otra acīs var ieraudzīt savu atspulgu. Bezvārdu komunikācija vai saruna – tā ir spoguļošanās vienam otrā un citam citā, radot neskaitāmas attēlu projekcijas un interpretācijas. No tām veidojas katra individuālā Spoguļija, kurā objektīvās realitātes un subjektīvās uztveres dzīvās bildes saplūst kopā.

Es esmu tas, ko redzu spoguļī, un arī tas, kas atspoguļojas citos. Kā – tāds ir jautājums.

---

¹ Šekspīrs V. *Kā jums tīk*. Valda Grēviņa tulk. Grām.: Viljams Šekspīrs. *Kopoti raksti*, 3. sēj. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1964. (Šeit un turpmāk – aut. piez.)

Artūra Skrastiņa Spogulijā satiktās personas parādīšanās secībā

Rasma Viņola, saukta Rasmus tante – Artūra mammas draudzene
un tēva kolēģe

Anita un Andrejs Gediņi – tēva māsa un viņas vīrs

Marika Ģederte – klasesbiedrene

Inese Kuka, Lote Gediņa, Ieva Rutule – māsīcas, Anitas un Andreja
Gediņu meitas

Andris Keišs, saukts Keika – sens draugs kopš skolas laikiem un
kursabiedrs Latvijas Kultūras akadēmijā

Kaspars Roga – sens draugs kopš skolas laikiem

Dainis Gaidelis – sens draugs kopš skolas laikiem, Dailes teātra
aktieris un grimētavas biedrs

Evita Mamaja – Dailes teātra literārā padomniece¹

Pēteris Krilovs – pedagogs un režisors

Baiba Broka – kursabiedrene, Jaunā Rīgas teātra aktrise

Aina Matīsa – pedagoģe, režisore

Dž. Dž. Džilindžers, saukts Džilis – kursabiedrs, režisors, Dailes
teātra mākslinieciskais vadītājs²

Rēzija Kalniņa – Dailes teātra aktrise, režisore

Ilze Viņoliņa – kostīmu māksliniece

Raimonds Pauls – komponists

Māra Zālīte – dramaturģe, rakstniece, vēlāk Artūra sievasmāte

Indra Laure – Dailes teātra trupas un izrāžu vadītāja

Ivars Auziņš – Dailes teātra aktieris, grimētavas biedrs

Vivita Baltrune – Dailes teātra ģērbēja

Anna Heinrihsone – kostīmu māksliniece

Jānis Streičs – režisors

Agnese Zeltiņa – aktrise

Ģirts Ķesteris – Dailes teātra aktieris

Kārlis Auškāps – režisors

Lauris Dzelzītis – Dailes teātra aktieris

---

¹ Līdz 2020. gada aprīlim

² Līdz 2019. gada oktobrim

Vilis Daudziņš – Jaunā Rīgas teātra aktieris

Kārlis Lācis – komponists

Mihails Gruzdovs, saukts Miša – režisors

Anna Eižvertiņa – pedagoģe

Ilze Ķuzule-Skrastiņa – Dailes teātra aktrise un Artūra sieva

Jānis Ķuzulis – sievastēvs

Rolands Atkočūns – režisors

Jans Villems van den Boss – režisors

Viesturs Meikšāns – režisors

Aizpute

Aktiera Artūra Skrastiņa Spogulija sākas Kurzemes mazpilsētā Aizputē. Sākas 1969. gadā, kad Austrumeiropa ir pārdzīvojusi PSRS bruņoto spēku apturēto “Prāgas pavasari”, Rietumeiropa – Francijas studentu nemierus, kas no prasības par izglītības sistēmas reorganizāciju bija izauguši līdz protestiem pret daudz ko citu, tostarp rietumvalstu līdzdalību pilsoņu karā Dienvidvjetnamā un dzimumu nelīdztiesību. 1969. gadā, kas Latvijas vēsturē tiek ierakstīts ar otru spēcīgāko rudens vētru un pamatīgiem postījumiem, pēc studiju beigšanas un obligātās sadales Aizputē nonāk liepājniece Rasma Vītola, kura vēlāk kļūst par Artūra mammas draudzeni.

Tolaik pēc Livonijas ordeņa mestra Dītriha fon Groningena pavēles 13. gadsimtā celtā ordeņa pils ir apdzīvota. Aizputē darbojas sadzīves pakalpojumu kombināts, atslēgu rūpnīca, sausā piena ražotne. Aizputē ir arī slimnīca, un tās dzemdību nodaļā jau strādā Jānis Skrastiņš. Pēc Medicīnas institūta beigšanas un sadales viņš bija terapeits Preiļos. Kad Aizputē vajadzīgs ginekologs, 1965. gadā Skrastiņš tiek pārcelts uz otru Latvijas pusi. Par ginekologiju viņam ir tikai teorētiskas zināšanas, jo specializēšanās šajā virzienā mācību procesā vēl nenotika. Zināšanas tiek apgūtas praksē, strādājot vecāka kolēģa uzraudzībā. Tā bija mācījies Jānis Skrastiņš, un tā tagad mācās Rasma Vītola. No Jāņa Skrastiņa mācīties var ļoti daudz.

Tāču... dakteris Skrastiņš bieži sūta Rasmu uz veikalu pēc stiprinātā augļu vīna *Azdam*, kas maksā rubli un sešdesmit kapeikas. Viņai kauns pirkt alkoholu, bet, ja priekšnieks liek, – jāiet. Pēc pusstundas pudele ir tukša un Rasmai jāiet atkal. Kad veikalā viņu

sāk atpazīt, piedāvā uzreiz ņemt kasti. Slimnīcā spirts, kurā stāv instrumenti, Skrastiņam arī ir pieejams.

Jānim patīk gatavot ēdienu, bet šī patika nāk lēkmjveidīgi. Tad Skrastiņš sauc Rasmu pie sevis un aizslēdz durvis. Rasma iebilst: "Ko cilvēki padomās?" Jānis mierina: "Es taču neslēdzu ciet tāpēc, lai domātu, ka mēs nodarbojamies ar seksu. Ja kāds ienāks iekšā, vajadzēs dalīties." Ja ir divas sardeles, tad Jānis tās sadala pēc seksisma principa: "Tu esi sieviete, ēdīsi pussardeli, es – vīrietis, man pusotra."

Rasma Vītola nespēj iedomāties, ka varētu kaut ko paņemt no tā, kas nepieder viņai. Bet Skrastiņam viss ir vienkārši. Ziemai vajag gatavot plūmju kompotu. Rasma neiebilst, tikai jautā, kur nopirkt plūmes. Skrastiņš nesaprot, kāpēc jāpērķ, ja zina, kur ir daudz un var salasīt tāpat. Abi sēžas uz Skrastiņa motocikla Jawa un brauc plūmēs. Rasmai ir bail un neērti: kā nāk automašīna, tā metas grāvī. Skrastiņš saka: "Nevajag satraukties! Es te esmu lasījis un lasīšu." Rasma klausā, jo nedrīkst runāt viņam pretī ne kā padotā darbā, ne zogot plūmes.

Ziemai gurķi jāmarinē? Nav šaubu, bet kur ņemt gurķus? Skrastiņam plāns ir gatavs: "Brauksim uz Dunalku! Tur ir laba dārzenkopība." Brauc naktī un lasa. Sargs arī neguļ. Rasma apgāž gurķu maisu un mūk. Skrastiņš kliež, ka motocikls atstāts citā pusē. Sargs abus ārstus atpazīst, atdod gurķus un ļauj braukt prom.

"Skrastiņ, es šādos pasākumos vairs nepiedalos," paziņo Rasma.

"Kas tā par zādzību – tas ir kolhoza īpašums!" atbild Skrastiņš.

Pēc gada Aizputes slimnīcā sāk strādāt jelgavniece Rasma Atvare, nākamā Artūra mamma, un abas Rasma kļūst par sirds-draudzenēm; Jānis viņas sauc par lesbietēm.

Aizpute ir Artūra Skrastiņa bērnības zeme, ko viņš dēvē par savu ideālo pasauli. Rasma tante tagad ir vienīgā, kura redzējusi šo pasauli tādu, kāda tā bija.¹ Viņa ievēd mani ēkā, kur mūsdienās darbojas Aizputes veselības un sociālās aprūpes centrs, un ļauj iztēloties, kā šeit izskatījās tolaik, kad Aizputes slimnīcas nodaļas

---

¹ Grāmatas sagatavošanas laikā Rasma Vītola devās mūžībā.

bija izkaisītas pa vairākām ēkām un šīs mājas pirmajā stāvā bija rentgena kabinets, kurā naktīs gulēja Artūra mamma. Es redzu logu, kuru reiz izsitīs precētais Skrastiņš, jo viņa to nelaida iekšā.

Kad Skrastiņš izšķiras, abi sāk dzīvot kopā viņa dzīvoklī virs dzemdību nodaļas, vēlāk pārceļas uz balto ķieģeļu *hruščovku*, kurā neiropatoloģei Rasmai piešķir dzīvokli pirmajā, un ginekoloģei Rasmai – ceturtajā stāvā. Dzīvokļi tiek samainīti, lai draudzenes dzīvotu blakus. Vasarā pie baltās *hruščovkas* zied rozes, un smilšu kaste ir joprojām turpat, kur bija, kad tajā spēlējās Artūrs.

1974. gada vasara ir ļoti lietaina un vēsa. Jānis Skrastiņš ir Aizputes zonālās slimnīcas apvienotās ginekoloģiskās un dzemdību nodaļas vadītājs. Sagaidot 16. jūniju – Medicīnas darbinieku dienu –, viņš kopā ar kolēģēm pozē fotogrāfam Uldim Briedim un publikācijā Liepājas rajona avīzē “*Ļeņina Ceļš*” apgalvo: “No Aizputes prom nedomāju iet. Te es esmu vajadzīgs, te esmu saimnieks, varu visas savas zināšanas likt lietā, gūt pieredzi un jaunas atziņas, ar kaitēm sastopoties aci pret aci, nevis asistējot citiem speciālistiem.”¹ Bet grūtniecei Rasmai ir veselības sarežģījumi, kuru dēļ nākas doties uz slimnīcu Rīgā.

Neilgi pirms dzemdībām Skrastiņš piedzēries atnāk mājās un izdzen Rasmu ārā. Viņa pārnakšņo uz dīvāna pie draudzenes un brauc uz Jelgavu pie savas mammas, jo var gadīties arī tā, ka sākas dzemdības, bet Skrastiņš neielaiž dzemdību nodaļā. Pēc dažām dienām, trešdien, 18. septembrī, Jelgavā priekšlaicīgi piedzimst Artūrs. Viņš sver 2,5 kilogramus.

Tolaik dekrēta atvaļinājums ir tikai 112 dienas – 56 dienas pirms un tikpat pēc dzemdībām². Padzīvojusi pie mammas Jelgavā, Rasma gatavojas atgriezties Aizputē. Tad Jānis brauc pēc dēla un viņa mammas.

---

¹ Rūsiņš J. Bērniem un ziediem plaukt! *Ļeņina Ceļš*. 1974. gada 13. jūn.

² “Strādājošām mātēm, kuru darba stāžs nav mazāks par vienu gadu, kā arī sievietēm, kas sakarā ar mācībām pārtraukušas darbu ražošanā, tiek piešķirts daļēji apmaksāts atvaļinājums bērna kopšanai, līdz tas sasniedzis viena gada vecumu, kā arī papildu atvaļinājums bez darba algas saglabāšanas bērna kopšanai, līdz tas sasniedzis pusotra gada vecumu.” *Populārā medicīnas enciklopēdija*. Rīga : Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1984.

Jānis Skrastiņš ir zinātkārs cilvēks, daudz lasa, iet uz bibliotēku. Viņam īpašs ir angļu rakstnieces Eteles Liliānas Voiničas romāna "Dundurs" varonis Arturs Bertens. Inscenējis pašnāvību, šis jaunais seminārists nokļūst nežēlīgā izdzīvošanas skolā. Pēc kāda laika Itālijā atgriežas revolucionārs Dundurs – neatkarīgs, ārēji skarbs, pašpārliecināts cīnītājs, idejai uzticīgs sava ceļa gājējs, kurš personības būtību apaudzējis ar bruņām kā gliemene smilšu graudu ar perlamutru. Jānis dēlam uzdāvina Voiničas romānu ar ierakstu: "Lai tev viņa sirds un dvēsele, bet ne viņa liktenis!"

Artūrs ir liels kliezdējs. Mamma ņem dēlu rokās, ucina, bet Skrastiņš iebilst, ka tā viņa izaudzināšot memmes meitiņu, kāda ir pati. Viņš izrauj trīs mēnešus veco zīdaini no mammas rokām, uzceļ uz skapja, aiztaisa durvis un nelaiž māti pie dēla. Rasma snaiktās gar durvīm kā hiēna un lūdzas, lai Jānis laiž iekšā pie Artūra. Skrastiņš nelaiž.

Kad mamma ar Artūru aizbrauc uz Jelgavu, Jānis dzīvoklī rīko orgijas. Nāk viens dzērājs, nāk otrs. Vienreiz viņš sāk mest ārā pa logu visu, kas pa rokai, – traukus, grāmatas, drēbes, arī mēbeles. "Man nekā nav vajadzīgs, man bērna nav. Tas nav mans dēls, tajā no manis nekā nav," viņš trako. Rasma tante iet lejā savākt to, kas vēl lietojams.

Artūrs ir ļoti līdzīgs savam tēvam, tikai gaišiem matiem. Jānis atnāk no darba, Artūrs guļ. "Mans dēliņš," viņš saka un paņem bērnu rokās, jo grib samīļot. Artūrs pamodināts blāuj.

Uz Jāni nevar paļauties. Aizsūta viņu pēc piena, bet atnāk otrā dienā bez tā. Artūru auklēt no Jelgavas brauc vecāmamma Maija. Viņai ir sliktas attiecības ar znotu, kas Rasma mammu iesaucis par vīpratoksu – tās ir zāles, kuru sastāvā ir čūskas inde. Artūram visapkārt ir sievietes, līdz Rasma tante apprecas, un tad Artūrs grib sēdēt viņas vīram klēpī.

Artūram ir problēmas ar ādu, tāpēc, lai bērnodārzā viņu neapsmietu, viņš staigā ar cepurīti, jo regulāri tiek nosmērēts vai nu ar briljantzaļo, vai ar metilzilo. Puikam niez, un viņš kasa un iekasa infekciju. Tad slimnīcā griež ārā furunkulus un mamma bezspēkā sūkstās, par ko viņai tāds sods.

Kāda draudzene strādā universālveikalā, tāpēc ir blats un var dabūt rotaļlietas, ko svētkos dāvināt Artūram. Viņam Austrālijā ir

radi, tur dzīvo vecāsmammas māsa, kura emigrējusi Otrā pasaules kara laikā. Kādugad viņa lielā kastē atsūta mazu, izpušķotu sintētisko eglīti, un tas ir brīnums arī pieaugušajiem. Ziemassvētku Padomju Savienībā nav, bet viņiem būs. Mamma pasauc draudzeni, lai pieskata Artūru, kamēr pati aizskrien uz veikalu. Artūram uznāk niķis vai dusma, un viņš sasit brīnumu lauskās. Tad mamma Artūru persit ar plaukstu pa dibenu. Pēc tam viņai paliek puikas žēl, sēž pie sasistajām mantiņām un raud. Artūrs apķeras apkārt un mierina: "Neuztraucies, neuztraucies, atsūtīs citu!"

Kad Rasmus tantes vīrs kā lielu dārgumu dabū magnetofonu *Маяк*, Artūrs grib klausīties mūziku. Mamma viņu nelaiž pie kaimiņiem, jo agri jāceļas uz bērnudārzu. Tad Rasmus tante ieslēdz magnetofonu, puika no kartona sarullē tauri, liek pie sienas un klausās Raimonda Paula dziesmas. Artūrs ātri iemācās un dzied līdzī. Jau agri tiek pamanīts, ka viņam, tāpat kā Jānim, ir laba, skanīga balss.

Ziemā Artūrs brauc ar ragaviņām no Aizputes augstākās vietas Misiņkalna, kura pakājē tek līkumainā Tebra. Rasmus tantes vīram ir zaļš moskvičs, ar to viņi ceļo pa Latviju. Artūrs joprojām atceras šo mašīnu un tās smaržu.

T
agad Spogulijā ienāk Jāņa Skrastiņa māsa Anita un viņas vīrs Andrejs. Kad Anitai bija trīs gadi, viņas un Jāņa mamma apprecējās otrreiz un mainīja uzvārdu arī nesen dzimušajam dēlam. Tā Jānis Šleicers kļuva par Skrastiņu, un mūsu teātra vēsturē pēc dažiem gadu desmitiem neienāca aktieris Artūrs Šleicers. Anitai un Jānim

ir pusbrālis Pēteris, viņš bija neirologs un turklāt – Latvija ir maza – Rasmus tantes kursabiedrs.

Gan brālis, gan Anita studē medicīnu, viņa kļūst par acu ārsti un pārceļas uz dzīvi Cēsīs. Kad abi satiekas, brālis Anitu mēdz apskaut tik stipri, ka pēc tam viņa var skaitīt zilumus. Ja mīl, tad kvēli. Jānis var būt nežēlīgi ļauns un nežēlīgi labs.

Anita apgalvo, ka Jānim Skrastiņam ir vectēva – mammas tēva – raksturs. Viņš bijis skolotājs un galējību cilvēks – ja mīlējis, tad spiedis sev klāt tik stipri, ka šķiet – nožņaug. Kad dumsojies, tad pat cirvi vicinājis sievai bīstamā tuvumā. Jānis bija pirmais mazdēls un ticis dievināts. Vectēvs nedzēris un nepīpējis, taču monogāmija viņam bijusi sveša. Liels meitu ģēģeris, kā toreiz teica.

Jāņa mamma ļoti cerējusi, ka Rasma beidzot būs īstā. Cerības nepiepildījās, jo Artūra vecāki neapprecējās. Anita tagad čukst, ka Artūrs bija vilies, uzzinot, ka vecāki nav apprecējušies. Tāpat kā tēvs, Jānis mīlēja visas savas sievietes. Viņam tās nav jāmeklē, viņas pašas nāk klāt. Jānis ir skaists vīrietis. Tik izskatīgs kā kinoaktieris, īpaši, kad uzvelk tolaik ļoti moderno, pa blatu dabūto *dubļonku*. Reiz viņš tai dzērumā izrauj pogas ar visu ādiņu. Artūra mamma bēdājas, ka dārgums vairs nav lietojams. Un abas ar draudzeni iet pie kurpniekiem, meklē līdzīgu ādu, lai uzliktu ielāpiņus, pie kuriem piešūt pogas.

Kad Jānis atbrauc pie Andreja uz laukiem Liezērē un izvelk pirmo zivi, viņš saslimst ar makšķerēšanu. Kad ir bijis nēģos, mājās piegāž pilnu vannu. Tie lien ārā no vannas, Rasmus baidās, bet Artūrs skraida, ņer “čūskas” un nes viņām klāt. Skrastiņa piegādātās karpas draudzenes lielās somās nes uz Tebru, jo tik daudz nevar apēst. Arī Artūram patīk makšķerēt.

Jānis Skrastiņš dažkārt uzvedas kā traks. Brauc ar javu pa mucām kā traplīnu. Ar draugu, kurš dzīvo Rīgā pie Vidzemes tirgus mājas otrajā stāvā, iedzer un naktī staigā pa dzegu, līdz nokrīt uz asfalta tirgus teritorijā. Ar savu brālēnu Valdi viņš sacenšas, cik ilgā laikā no pudeles kakliņa var izdzert kortelīti šņabja. Sadzēries stāv uz rokām uz balkona malas. Pārgalvīgs trakulis. Ekstrēmists. Viņš dzīvo “uz visu banku”.

Anitas vīrs Andrejs saka: Artūra spēlētais Beisiks Jāņa Streiča filmā "Likteņdzirnas" ir akurāt tāds kā Jānis.

Arī Andrejs ir ārsts, otorinolaringologs. Skrabis (tāda ir svaiņa iesauka) Andreju ciena, bet Jānim vajag apkārt cilvēkus, kurus var pakļaut, lai dominētu, būtu uzmanības centrā. Viņš ir ļoti pašpārliecināts, ar milzīgu pašapziņu un kategorisks attiecībā uz savu taisnību. Artūra mamma ir gudra un stipra sieviete, viņas neatkarība un patstāvība Jānim nevar būt pa prātam. Ir draugi, kurus viņš pakļauj, saindējot ar dzeršanu. Jānim patīk provocēt, lai otrs sāktu vicināt dūres, un viņš jūtas vīlies, ja tas neizdodas.

Skrabim ir daudz talantu. Viņš labi spēlē zolīti, galda tenisu, savulaik volejbolu un ir lēcis ar kārti. Viņš prot patikt cilvēkiem, un tas ir pavisam dabiski. Bet pats svarīgākais Jāņa talants ir tas, kuru viņš demonstrē ikdienas darbā. Viņš izgudro visādas operācijas un strādā tā, kā mūziķis spēlē savu instrumentu. Reiz esot aizmirsis paņemt līdzī operēšanai nepieciešamo. "Nekas, viņš ar nazi un dakšīņu izdarīs to pašu," kolēģi bijuši pārliecināti. Un vēl tagad, pēc daudziem gadiem, laiku pa laikam Artūru uzrunā sievietes, kuras atzīstas, ka, pateicoties viņa tēvam, ir dzīvas.

Bet Jānis Skrastiņš ļaunas kaislībām un alkoholam. Izsakoties ārstiem raksturīgajā tiešumā, īstenība ietilpst vienā vārdā – dzērājs. Viņš pats neatzīst, ka ir alkoholiķis.

Andrejs runā ar māsasvīru par to. "Viņš bija iedomājies, ka ir ļoti vajadzīgs, vienalga kāds. Es teicu: tev jāsaprot, ka pats sev esi vajadzīgs."

Skrastiņš nav ģimenes cilvēks. Kad Artūram ir divi gadi, viņš ir prom.

Aizputē Artūrs pavada pirmos sešus dzīves gadus. Vecāmma pierunā, varbūt pat piespiež, lai meita ar Artūru pārceļas uz Jelgavu.

Artūrs ir nevaldāms bērns ar raksturu, un vecāmma bažijas, ka izaugs mežonis.

– Uzvedības ziņā es biju ārpriekšējais bērns. Mani sauca par mājas tirānu. Kāpēc mani ir, piemēram, sadisms? Kāpēc es piecu sešu gadu vecumā ar gumijas zābaku iespēru savam rotaļu biedram, kuram bija trīs gadi?

Mēs laikam sastrīdējāties. Viņš brauca ar riteni, es piegāju klāt, nogāzu zemē un iespēru pa degunu. Vairākas reizes. Viņš asiņoja. Tajā brīdī man kļuva viņa žēl.

Aizpute paliek Artūra Skrastiņa ideālā pasaule.

– Man ir viedoklis par savu bērnību, tas bieži saduras ar faktiem, kas to nojauc. Bet es pie tā izmisīgi tuos, jo man ir svarīgi, lai manas pasakas tēli – tēvs, mamma – saglabātos kā a priori labie.